

Trong l^đ ch s^đ ch^đ đ^đ phong ki^đ n Vi^đ t Nam có nhi^đ u v^đ án liên quan đ^đ n b^đ c công th^đ n. Riêng v^đ đ^đ ng t^đ u Nguy^đ n có hai v^đ án n^đ i t^đ ng là v^đ Nguy^đ n Văn Thành và T^đ Qu^đ n công Lê Văn Duy^đ t.

Nguy^đ n Văn Thành (1758–1817) là m^đ t trong nh^đ ng v^đ khai qu^đ c công th^đ n c^đ a t^đ u Nguy^đ n và là m^đ t trong nh^đ ng ng^đ đ^đ i có công l^đ n nh^đ t đ^đ a Nguy^đ n Phúc Ánh lên ngôi, tr^đ thành v^đ vua đ^đ u tiên (vua Gia Long) c^đ a t^đ u Nguy^đ n - t^đ u đ^đ i phong ki^đ n cu^đ i cùng c^đ a Vi^đ t Nam (1802–1945). Ông bôn ba theo vua Gia Long t^đ lúc khó khăn nh^đ t đ^đ n khi nhà Nguy^đ n th^đ ng nh^đ t đ^đ c giang s^đ n. Cùng v^đ i vua Gia Long, ông đã tr^đ i qua nhi^đ u th^đ thách khi quân Tây S^đ n truy đ^đ i.

Dù là công th^đ n c^đ a t^đ u đ^đ nh^đ ng Nguy^đ n Văn Thành đã liên quan đ^đ n m^đ t v^đ án th^đ i vua Gia Long đ^đ r^đ i ông đã ph^đ i ch^đ n cái ch^đ t t^đ c t^đ đ^đ i. Đ^đ u đ^đ c bi^đ t đ^đ ch^đ Nguy^đ n Văn Thành là ng^đ đ^đ i so^đ n th^đ o B^đ lu^đ t Gia Long nh^đ ng chính ông đã ph^đ i nh^đ n cái án đ^đ y kh^đ c nghi^đ t mà mình đã so^đ n ra.

V^đ án c^đ a Nguy^đ n Văn Thành xu^đ t phát t^đ m^đ t bài th^đ và ông đã ph^đ i ch^đ u trách nhi^đ m liên đ^đ i. Nguy^đ n Văn Thành có con trai Nguy^đ n Văn Thuyên. V^đ n hâm m^đ v^đ ch^đ đ^đ ng, Thuyên th^đ đ^đ ng làm th^đ, ngâm v^đ nh v^đ th^đ v^đ i nh^đ ng k^đ sĩ. B^đ y gi^đ nghe ng^đ đ^đ i đ^đ Thanh Hóa là Nguy^đ n Văn Khuê và Nguy^đ n Đ^đ c Nhu^đ n có t^đ ng hay ch^đ, ông Thuyên làm m^đ t bài th^đ t^đ ng.

Sách “Đ^đ i Nam th^đ c l^đ c chính biên đ^đ nh^đ t k^đ” (ghi chép l^đ ch s^đ th^đ i vua Gia Long) chép bài th^đ có n^đ i dung sau: “Nghe nói Ái Châu nhi^đ u tu^đ n ki^đ t/ Dành đ^đ chi^đ u bên ta mu^đ n ch^đ/ Vô tâm ôm mãi ng^đ c Kim S^đ n/ Tay sành m^đ i bi^đ t ng^đ a Ký B^đ c/ Th^đ m nghìn đ^đ m lan trong hang t^đ i/ Vang chín ch^đ m ph^đ đ^đ ng hót gò cao/ Phen này n^đ u g^đ p T^đ (t^đ đ^đ ng) trong núi/ Giúp ta kinh luân chuy^đ n hóa c^đ”.

Bài th^đ đ^đ n tai nhi^đ u v^đ quan t^đ u đ^đ nh^đ ng, trong đó có vua Gia Long. Do Nguy^đ n Văn Thành là công th^đ n nên có m^đ t s^đ ng^đ đ^đ i ghen t^đ v^đ i công tr^đ ng c^đ a ông. Nh^đ ng ng^đ đ^đ i có hi^đ m khích v^đ i Nguy^đ n Văn Thành đã đ^đ a vào hai câu cu^đ i c^đ a bài th^đ mà l^đ p lu^đ n, suy đoán, thêu đ^đ t thành ý ph^đ n lo^đ n, tru^đ t ngôi vua c^đ a cha con ông. Ông đã b^đ t^đ c h^đ t ch^đ c quan và t^đ p t^đ c ch^đ x^đ lý.

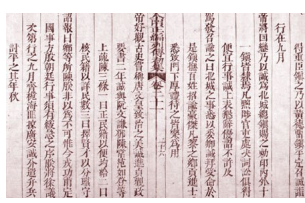
Sách “Đ^o i Nam th^o c l^o c chính biên đ^o nh^o t k^o”, quy^o n 53, năm Gia Long th^o 15 (1816) có chép: Vua nói: “Văn Thành là k^o có t^o i nh^o ng cũng nên có cách x^o trí”. Bèn thu quan ph^o c và ki^o m, Văn Thành m^o t ch^o c. Vua b^o o b^o y t^o i r^o ng: “Văn Thành thân làm đ^o i th^o n mà dung túng cho con k^o t n^o p môn khách là hi^o u danh ^o? Hay ý mu^o n làm gì? L^o t ngôi vua ^o? Ph^o n lo^o n ^o?”.

Dù là b^o c thiên t^o nh^o ng tr^o c s^o c ép các quan khác, Gia Long đã không b^o o v^o đ^o c m^o t trong nh^o ng v^o công th^o n có công l^o n đ^o a mình lên ngôi hoàng đ^o là Nguy^o n Văn Thành. V^o án ngày càng tr^o n nên căng th^o ng trong tri^o u đình, cu^o i cùng Nguy^o n Văn Thành đã ph^o i ch^o u cái án n^o ng nh^o t – cái ch^o t.

Sách “Đ^o i Nam th^o c l^o c chính biên đ^o nh^o t k^o”, quy^o n 55, năm Gia Long th^o 16 (1817) có chép: Vua nói: “Tr^o m đ^o i Văn Thành không b^o c, nay h^o n t^o mình làm nên t^o i thì phép công c^o a tri^o u đình tr^o m không th^o làm c^o a riêng đ^o c”. Vua bèn sai b^o t Văn Thành và con giam ^o nhà quân Th^o lang. B^o y t^o i h^o p đ^o xét h^o i Văn Thành. H^o i: “Có làm ph^o n không? Có mu^o n l^o t ngôi không?”. Thành nói: “Không”.

Vài ngày sau, th^o ng ch^o Hoàng Công Lý nói v^o i Văn Thành r^o ng: “Án đã xong r^o i, vua b^o t b^o y t^o i ch^o t, b^o y t^o i không ch^o t không ph^o i là trung”. Thành l^o ng im u^o ng thu^o c đ^o c ch^o t. Vua tri^o u Hoàng Công Lý h^o i r^o ng: “Văn Thành khi ch^o t có nói gì không?”, Công Lý nói: “B^o m không”. Vua gi^o n nói r^o ng: “Văn Thành không bi^o n b^o ch mà ch^o t, s^o nh^o b^o n càng rõ r^o t”. Đúng lúc đó, có quân lính l^o i nh^o t đ^o c t^o di chi^o u tr^o n tình c^o a Văn Thành tr^o c lúc ch^o t ^o nhà quân đem dâng. Vua c^o m t^o trình khóc to đ^o a lên cho b^o y t^o i xem mà đ^o r^o ng: “Văn Thành t^o lúc nh^o theo tr^o m có công lao to. Nay nh^o t đán đ^o n n^o i ch^o t, tr^o m không b^o o h^o đ^o c ^o y là tr^o m kém đ^o c”.

V^o án Nguy^o n Văn Thành khép l^o i đ^o l^o i nh^o ng đ^o u h^o i l^o n trong tri^o u đình. Nguy^o n Văn Thành ph^o i u^o ng thu^o c đ^o c t^o t^o, còn ng^o i con trai c^o a ông là Nguy^o n Văn Thuyên b^o tr^o m quy^o t. Vi^o c vì sao t^o di chi^o u tr^o n tình tr^o c lúc ch^o t c^o a Nguy^o n Văn Thành l^o i không đ^o n đ^o c tay vua tr^o c lúc ông ch^o t v^o n là bí ^o n.

Sách “Đ^oi Nam chính biên li^ot truy^on s^o t^op” nói v^o vi^oc vua Gia Long phong cho Nguyễn Văn Thành

T^o Qu^on công Lê Văn Duy^ot (1764–1832) là công th^on tr^oc c^oa nhà Nguyễn. Ông đã theo tông chúa Nguyễn Phúc Ánh t^o năm 17 tu^oi, cùng v^oi chúa Nguyễn Phúc Ánh và các t^ong lĩnh khác l^oy thành Bình Đ^onh, chi^om thành Phú Xuân, thu đ^ot B^oc Hà v^o cho nhà Nguyễn, gi^o ch^oc T^ong tr^on Gia Đ^onh Thành 2 l^on: t^o 1812 đ^on 1815 (tri^u vua Gia Long) và t^o 1820 đ^on 1832 (tri^u vua Minh M^ong). Vì th^o mà Lê Văn Duy^ot đ^oc li^ot vào hàng ngũ khai qu^oc công th^on c^oa v^ong tri^u Nguyễn. Th^o nh^ong cu^oc đ^oi ông đã g^op m^ot chuy^on hy h^ou liên quan đ^on ng^oi con nuôi là Lê Văn Khôi đ^o r^oi tr^o thành m^ot v^o án l^on mà l^och s^o th^ong g^oi là v^o án Lê Văn Duy^ot.

T^o khi con nuôi ông là Lê Văn Khôi n^oi lo^on chi^om thành Phiên An (t^oc thành Gia Đ^onh) vào năm 1833, vua Minh M^ong th^ong ban trách Lê Văn Duy^ot. Năm 1835, dù Lê Văn Duy^ot đã ch^ot nh^ong sau khi tri^u đình đ^op xong cu^oc n^oi d^oy Lê Văn Khôi, Phan Bá Đ^ot dâng s^o k^o t^oi Duy^ot xin vua đ^oa ng^oi thân Lê Văn Duy^ot v^o Hình b^o xét t^oi. Minh M^ong giao cho đình th^on ngh^o x^o. Vài hôm sau có nhóm n^oi các là Hà Quy^on, Nguyễn Tri Ph^ong và Hoàng Quýnh ngh^o t^oi Lê Văn Duy^ot, có b^oy t^oi ph^oi chém, hai t^oi ph^oi th^ot c^o.

Sách “Đ^oi Nam th^oc l^oc chính biên đ^o nh^o k^o”, quy^on 162 năm Minh M^ong th^o 16 (1835) chép v^o t^oi án c^oa Lê Văn Duy^ot nh^o sau: Duy^ot vì l^oi nói và vi^oc làm b^oi ngh^och, có 7 t^oi đáng chém: 1- Sai ng^oi riêng c^oa mình sang Di^on Đ^on k^ot ngo^oi giao ng^om. 2- Xin đ^oa thuy^on Anh Cát L^oi đ^on kinh thành đ^o t^o mình có quy^on. 3- Xin gi^ot Th^o v^o Tr^on Văn Tình đ^o khóa mi^ong ng^oi khác. 4- Dâng s^o ch^ong l^oi m^onh vua. 5- K^ot bè đ^ong. 6- Gi^ou riêng nh^ong gi^oy đóng s^on n^o Ng^o b^oo. 7- G^oi m^o tiên nhân là “lãng”.

Vua đ^o r^ong: “Th^o đ^o th^oy l^o tr^oi sáng t^o công khai, đ^oo công t^on t^oi t^o ta th^oc không th^o b^ong bít. K^o quy^on gian gây v^o c^o thiên h^o đ^ou gi^on. V^o, Lê Văn Duy^ot đ^o m^ot i cũng không k^o h^ot, nói đ^on đau lòng, dù b^o áo quan mà phan th^o cũng không oan. Song nghĩ, h^on ch^ot đã lâu, l^oi đã truy đ^ot quan t^oc, nay n^om x^ong khô cũng không đ^oc đ^o yên. V^oy sai Đ^oc ph^o Gia Đ^onh l^op t^oc phá tan m^o m^o thành đ^ot ph^ong và đ^ong cái bia đá t^o trên kh^oc 8 ch^o: “Quy^on yêu Lê Văn Duy^ot ph^oc pháp x^o” (Ch^o quan l^ong quy^on Lê Văn Duy^ot ch^ou t^oi ch^ot) đ^o nêu rõ t^oi danh sau khi ch^ot mà làm sáng t^o phép n^oc v^o sau này và đ^o làm g^ong răn cho nh^ong k^o quy^on gian muôn đ^oi, ng^oi nhà h^on thì tr^o nghiêm...”.

M^o Lê Văn Duy^ot^o Gia Đ^onh b^o cu^oc b^ong. Các ngôi m^o cha m^o ông b^o đ^oc b^o t^oc hi^ou kh^oc trên bia. V^o án Lê Văn Duy^ot^o khép l^oi đ^o l^oi nhi^ou ^on khu^ot.

(S^ou tâm)